

In memoriam prof. dr. Fodor István

Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémia Roosevelt téri székházának dísztermében tudományos emlékülést rendezett az MTA Biológiai Osztályának Botanikai Bizottsága, valamint a kiskunfélegyházi székhellyel működő Közép-Európa Klub (kiemelkedően közhasznú szervezet) dr. Fodor István (1907-2000) professzor, a nemzetközi hírnévnek örvendő kárpátaljai magyar botanikus születésének 100. évfordulója tiszteletére. Az emlékülést *Borbidi Attila* professzor emeritus, az MTA rendes tagja, az említett akadémiai bizottság elnöke vezette.

A megjelenteket *dr. Vida Gábor* akadémikus üdvözölte, aki ennek során kiemelte az aposztrofált személyiség szülőföld-, hazaszeretetét, komplex látásmódját és a fenntarthatóságra törekvését. Fodor István élete azt példázza, hogy magyarságunk fennmaradásának feltétele annak átélése, hogy nem átmenő emberek vagyunk szülőföldünkön.

Ki volt Fodor István?

A kérdésre a választ egyrészt *Szikura József*nek, az MTA kijevei külső tagjának előadása adta meg, másrészt pedig az a kitűnő összeállítás, amelyet *Kelemen József* okl. gépészmérnök, a Kelet-Európa Klub főtákosára készített és adott közre a meghívóval.

Ezek nyomán igyekszünk röviden rekonstruálni a tudós botanikus életútját.

Fodor István 1907. november 2-án született az egykori Bereg vármegyében, Alsó-Gereben községben, Fodor István iskolaigazgató és Kerschbaum

Anna öt gyermekének egyikeként. Gimnáziumi tanulmányait Munkácson végezte, 1926-ban érettségizett. Már mint csehszlovák állampolgár, tanulmányait Prágában a Károly Egyetemen folytatta, ahol 1931-ben természet- és földrajz tanári diplomát szerzett. Pedagógus pályafutását még abban az évben az ungvári gimnáziumban kezdte meg, s itt tanított tíz éven keresztül.

1938-ban kötött házasságot Iváncsó Irénnel. Frigyükből két fiú született: István, a kaliforniai egyetem tanára és rákkutató, László pedig zenetanár Gödöllőn. Négy unokája van; feleségét 1991-ben veszítette el.

Nagy változást hozott életében Kárpátalja egy részének az anyaországhoz történt visszacsatolása, majd a II. világháború. A gimnáziumban cserkészcsapatot szervezett, majd tisztii tanfolyamot végzett és katonatiszti rangot nyert. Gróf Teleki Pál országos főcserkész a kárpátaljai cserkészkerület parancsnokává nevezte ki. 1944/45-ben a főváros ostroma alkalmával Budapesten harcolt, majd egy évig szovjet hadifogságban sánylődött.

Kiszabadulása után ismét Ungvárra tért vissza. Itt azonban a KGB vette „kezelésbe”: a magyar éra alatt viselt dolgairol faggatták és csak feleségének határozott fellépése mentette meg attól, hogy nem kötött ki a Gulag valamelyik táborában. Ettől kezdve a félelem és a diszkrimináció állandó kísérője lett további életének.

A botanika tudósa

1947-ben az ungvári nemzeti egyetemen kapott állást, ahol a botanikai tanszék és az egyetem botanikus kertjének egyik megalapítója lett és élete ettől kezdve elválaszthatatlanul összeforrt a botanikával.

Az oktatás mellett lelkesen vetette magát Kárpátalja csodálatos és addig csak hézagosan feltárt flórájának kutatására. Hatással volt rá ebben az a körülmény is, hogy a Károly Egyetemen az ugyancsak nemzetközi hírnévnek örvendő *Karel Domin* professzor volt a tanára, az ungvári egyetemre pedig a szintén neves *Rudenko* professzor vitte be. Sokat dolgozott. Hallgatóival és tanszéki munkatársaival fáradhatatlanul járta a hegyeket, gyűjtötte és határozta meg a növényeket. A csapat összesen 3820 növényfajt, illetve alfajt mutatott ki és térképezett fel. Felfedeztek 38 olyan

növényt, amelyet Kárpátalján ők írtak le először. Feltárták azt is, hogy 72 növényfaj eltűnt a területéről. Az általa létrehozott egyetemi herbárium mintegy 267 000 lapot számlál! Fő műve az 1974-ben Lembergben kiadott „Kárpátalja flórája” című munkája. Publikációi száma kb. 100. Kijevben megvédett kandidátusi disszertációja a dendroflórához kapcsolódott. A biológiai tudományok doktora fokozatot a moszkvai Lomonoszov Egyetemen nyerte el 1975-ben.

Az ungvári nemzeti egyetemnek 1987-ben történt nyugállományba vonulásáig volt a tanára, majd 1997-ig a botanikai tanszéknek volt a tanácsadója. Kiemelkedő tudományos munkásságáért az MTA Biológiai Osztályának Botanikai Bizottsága aranyérmével tüntette ki.

Életének 93. évében, 2000. április 23-án – húsvét vasárnapján – békésen hunyt el Ungváron, s ott is temették el.

Fodor István erdészeti kísérletei

Sokat foglalkozott a havasok történelmével, a kárpátaljai erdők pusztításának témájával, az erdőpusztítás és a tiszai árvizek közötti összefüggésekkel. Arra a megállapításra jutott, hogy Kárpátalján a XIX. században megkezdődött, majd a szovjet érában különösen felerősödött erdőpusztítások következtében az erdőhatár számos helyen kb. 250 méterrel, helyenként akár 300 méterrel alábbszállt, az alhavas és az erdő közötti határvonal ennyivel toldott lefelé a hegyoldalakon. Úgy vélte, hogy ha az erdőhatárt sikerülne ismét feljebb tolni, ez kedvezően befolyásolná a hidrológiai viszonyokat, mérsékelné a lavinaveszélyt és a csapadékvíz torrens lerohanását, az árvizek kialakulását.

Elméletének ellenőrzése és igazolása érdekében sikerült egy kísérleti projektet létrehozni a perecsenyi erdőgazdaság szakembereinek közreműködésével az ún. Róna-havason, mintegy 80 hektáron. Itt az alhavas területen a rétegvonalakkal párhuzamosan futó erdősávokat létesítettek különböző fajokból. A kopárfásítás technológiáját Fodor professzor a legkisebb részletekbe menően kidolgozta, sőt 1997-ben Kijevben szabadalmaztatta is. Sajnos, a területet később katonai objektumnak minősítették, így a kísérletek folytatása leállt, a keservesen létrehozott kezelői épület pedig rommá vált. Amint azonban István fia az ülésen amerikai műhold-felvételeken bemutatta, az erdő-

Széldöntés Kárpátalja rengetegében

Fodor István munkaterülete

sávok ma is léteznek, a munkát folytatni lehetne és kellene.

Számunkra, erdészek számára ezeknek a kísérleteknek az ismertetése adta ennek az emlékülésnek az egyik legnagyobb értékét és a fő kapcsolódási pontot Fodor professzor egyébként is érdekes és értékes életművéhez.

A teremben szétnézve azonban sajnálattal kellett megállapítanunk, hogy a számos résztvevő között valószínűleg egyetlen erdészeti szakember sem akadt, a tudományok művelői közül sem. Pedig amint a főszerző *Kelemen József* úrtól megtudtuk, nem egy és nem két erdészeti intézmény kapott meghívást és a meghívót követő személyes megkeresését is az emlékülésre.

Lesújtó a szakmára nézve ez a nem először megnyilvánult szűk látókörű nemtörődömség, különösen ilyen esetekben, amikor azt kell tapasztalunk, hogy szakmán kívül állók többet foglalkoznak fontos erdészeti szakkérdésekkel, mint mi magunk, erdészek.

A továbbiakban terjedelmi okok miatt csupán szemelvényeket tudunk közreadni a több órán át tartott emlékülés gazdag anyagából. Sokakkal együtt reméljük mi is, hogy az előadások és konferátumok szövegét előbb-utóbb kötetbe foglalva is kézbe vehetjük.

Részletek az előadásokból

Csubirka Magdolna, aki 30 évig dolgozott Fodor Istvánnal az ungvári egyetemen, visszaemlékezésében „emberközelpelbe” hozta a tudós professzort. Sokat dolgozó, határozott, öntudatos magatartású, az ungvári értelmiség körében mégis nagyon népszerű emberként mutatta be őt, aki azonban egész életében félt a háború utáni állami-politikai rendszertől. „Fodor István halhatatlan, mint a tudomány, amelynek szentelte életét” – mondta megemlékezése végén az

egykori munkatársnő.

Dr. Mibály András, az ungvári egyetem docense a Róna-havason végzett kísérleti erdősítés részleteit ismertette. Gödrös ültetést végeztek cirbolyafenyővel, az ültetőgödrökbe barna erdőtalajt hordva. Fodor professzor megállapította, hogy az al-

havasi rétek alsó sávjában található szőrfüves legelők és áfonyás rétek másodlagos, új növénytársulások, amelyek az erdőirtás és a legeltetés nyomán jöttek létre. A kísérleti erdősítéssel sikerült kb. 50 hektáron az erdőhatárt mintegy 200 méterrel ismét visszaemelni.

Dr. Surányi Dezső, a Magyar Biológiai Társaság elnöke arra mutatott rá: szemléletünkben nekünk is úgy kellene „egyben látnunk” a Kárpát-medencét, mint ahogyan azt Fodor István látta. Figyelmet érdemlő megjegyzése volt, hogy a Magyar Tudományos Akadémia elhanyagolta a tudománytörténet művelését; Fodor Istvánnak nincs emléktáblája Kárpátalján.

Fekete Gábor, az MTA rendes tagja, kutatóprofesszor felidézte azt aényt, hogy milyen mély hatással volt Fodor István tudományos életútjának alakulására egykori tanára, *Margittai Antal*, maga is jeles botanikus, akihez Fodor melegen ragaszkodott. Aktív természetvédő és kitűnő hidrográfus is volt Fodor István, aki már 1950-ben javaslatot tett egyes erdőrészek természetvédelmi oltalom alá helyezésére.

Simon Tibor professzor emeritus, az MTA doktora arra hívta fel a figyelmet, hogy Fodor István munkásságának egyes eredményei a hazai tudományos irodalomban is elérhetőek, mert a „Botanikai Közlemények” és a „Természet Világa” c. folyóiratokban értékes tanulmányokat publikált. Szerinte Fodor István kedves, barátságos, nagy tudású ember, kisugárzó személyiség, iskolateremtő professzor volt.

Körmöczi László egyetemi docens azzal a kapcsolattal foglalkozott, amely a Tisza révén jött létre a szegedi egyetem és Fodor István között, aki aktív tagja volt a Nemzetközi Tiszakutató Munkabizottságnak is, s ezzel kapcsolatban a „Tiscia” folyóirat szerkesztőbizottságának. Ő is kiemelte, hogy a pro-

fesszor szenvedélyesen foglalkozott a Tisza vízgyűjtő területén folytatott erdőhasználat anomáliáival és következményeinek ökológiai korrekciójával.

Kelemen József, a Közép-Európa Klub főtitkára azt foglalta össze, hogy mi Fodor István üzenete a jelen és a jövő nemzedékek számára.

- A szülőföld szeretete
- A család szeretete
- A természet szeretete és tisztelete
- Az élet szeretete és tisztelete
- Tolerancia és együttműködés másokkal („Kárpát-medence népei, egyesüljete!”)
- A jövő iránti aggodalom
- Komplex gondolkodás
- A tudomány és a valódi tudás megbecsülése

Kelemen József szerint Fodor István megkezdett munkásságát folytatni kell a Róna-havason, nemzetközi összefogással egy „Fodor István Nemzetközi Kutatóintézetben”. A munka célja a Kárpát-medence megbomlott ökológiai egyensúlyának helyreállítása. A Közép-Európa Klub ezzel kapcsolatban már kidolgozott egy erdővédelmi és erdősítési programot is.

Filmvetítés és elnöki zárszó

Szemlészünkkel ezzel be is fejezzük az emlékülésen elhangzottak körében, mivel a további megemlékezések és értékelések már arról a kitűnő színes filmről hangzottak el, amelyet a kecskeméti Magisztrátum Stúdió készített Fodor István életéről a Közép-Európa Klub megrendelésére. Ezen már nem egyszer neveztek az aposztrofált személyiséget az ungvári egyetem mai vezetői, oktatói. Megszóltak a percsényei erdészek is. Fodor professzor egyébként „akinek az édesanyja sváb asszony volt, a magyar nyelv mellett jól beszélt németül és oroszul, s elég jól csehül és ruszinul.

Az elnöklő Borhidi Attila akadémikus zárszavában köszönetet mondott a Közép-Európa Klubnak és Kelemen József főtitkárnak a rendezvény létrehozásáért; amint mondotta: Fodor István megérdemelte ezt. Rendkívül nagyformátumú ember volt – kár, hogy csak most ismertük meg igazán, mert ő a magyarság nagy értéke. Széles látókörű polihisztor volt, az egész ökorendszert egészében tudta szemlélni. Kis nemzet tudósainak, „sajnos” ilyeneknek kell lenniük. A specializáció a gazdag országok luxusa – ezzel a gondolattal fejezte be az emlékülést Borhidi Attila.

Dr. Király Pál